

heredem reliquerat: et divortium factum erat: vir deinde petebat a muliere mercedes, quas mater debuerat: placuit exceptionem mulieri dari non debere: ac si inter se et virum non convenisset, *ut hæc mercedes sibi alimentorum nomine darentur*: cum futurum sit, ut quodammodo donationes inter virum et uxorem confirmantur: nam quod annui nomine datur, species est donationis.

23. AFRICANUS, lib. 7 Quæstionum.

Pater, cum filie suæ nomine dotem daret, pactus est, *ut mortua²⁷ filia, uno pluribusve liberis superstitibus, deducta parte tertia reliqua dos sibi, aut post mortem suam illi aut illi filijs, quos in potestate habebat, reddatur*: deinde hæc ita fieri stipulatus est: post mortem ejus mulier in matrimonio decesserat relictis filiis: quæsitum est, an ex stipulatione duas partes illi petere possint? Respondi, posse: etenim vim ejus stipulationis hanc esse, ut si in matrimonio mortua esset, dos patri redderetur: et perinde habendum, ac si talis stipulatio interposita fuisset, *si navis ex Asia venerit, mihi, aut post mortem meam Lucio Titio dari spondes?* nam et si post mortem stipulatoris navis venisset, heredi deberi.

24. FLORENTINUS, lib. 3 Institutionum.

Si inter virum et uxorem pactum est, *ut certa pars dotis, vel tota ob unum vel plures liberos intervenientes retineatur*: etiam eorum liberorum nomine, qui ante nati sunt quam dos daretur aut ampliatur, conventio rata est: nam sufficit, eos ex eo matrimonio nasci, in quo dos data est.

25. ULPIANUS, lib. 1 Responsorum.

Quod de reddenda dote, *si data fuisset, mortua in matrimonio filia, conventi, idem de non petenda quoque videri convenisse*: ac patrem pacti conventi exceptionem [nancum] ad heredem suum transmisisse.

26. PAPINIANUS, lib. 4 Responsorum.

Inter socerum et generum conventi, *ut, si filia [mortua] superstitem anniculum filium habuisset, dos ad virum pertineret; quod si vivente matre filius obisset, vir in dotis portionem, uxore in matrimonio defuncta, retineret*: mulier naufragio cum anniculo filio periit: quia verisimile videbatur²⁸, ante matrem infantem perisse, virum partem dotis retinere placuit. — § 1. Vir dotem, quam ex pacto filie nomine retinere potuit, si lapsus errore non retinuit, filiam, quæ patris sola, matri pro parte heres exstiterit, apud arbitrum divisionis non improbe dotis per partem a patre solute præceptionem dividere constituit. — § 2. Cum inter patrem et generum conventi, *ut, in matrimonio sine liberis defuncta filia, dos patri restituatur*, id actum inter contrahentes intellegi debet, ut liberis superstitibus filia defuncta dos retineatur²⁹: nec separabitur portio dotis additamenti causa data, si postea nihil aliud conveniat. — § 3. Conventi, *ut mulier viri stupribus, quoquo iret, videretur*: atque ideo mulier pactum ad literas viri secuta, provinciam, in qua centurio merebat, petiit: non servata fide conventionis, licet directa actio nulla competat, utilis tamen in factum danda est. — § 4. Filia cum pro se dotem promitteret, pepigit, *ut, si in matrimonio sine liberis decessisset, matri suæ dos solvatur*. Pacto filie nulla³⁰ matri quaeritur actio: si tamen heres puellæ matri pecuniam dotis solverit, viro contra placita petenti dotem obstabit exceptio. — § 5. Pater, *si filia nupta mortem obisset, dotem dari stipulatus est*: constante matrimonio capitali crimine damnatus est: divortio secuto, vel morte viri soluto matrimonio, stipulationis conditio deficit: quod si mulier in matrimonio decesserit, ex stipulato fisco dotis actio quaeretur: post verum autem divortium renovatis³¹ nuptiis, non committitur fisco stipulatio, licet defuncta sit in matrimonio filia: quoniam ad primas nuptias pertinet.

27. Idem, lib. 1 Definitionum.

Si liberis sublatis reversa post jurgium per dissimulationem mulier, veluti venali concordio, *ne dotata sit*, conveniat, conventio secundum ordinem rei gestæ moribus improbanda est.

28. PAULUS, lib. 5 Quæstionum.

Quæris, si pacta sit mulier, vel ante nuptias, vel post nuptias, *ut ex fundi fructibus, quem dedit in dotem, creditor mulieris dimittatur; an valeat pactum?* Dico, si ante³² nuptias id convenierit, valere pactum; coque modo minorem dotem constitutam: post nuptias vero, cum onera matrimonii fructus relevaturi sunt, jam de suo maritus paciscitur, ut dimittat creditorem; et erit mera donatio.

²⁷ L. 45, § 2, infr. de verb. oblig. — ²⁸ L. 25, infr. de reb. dub. — ²⁹ L. 50, infr. h. t. — ³⁰ L. 69, in fin. infr. ad SC. Trebell. — ³¹ Fac. L. 77, § 9, infr. de legat. 2. — ³² L. 7, § 1, supr. de jure dot. — ³³ L. 1, in pr. supr. h. t. — ³⁴ L. 63, supr. de jure dot. — ³⁵ L. 50,

29. SÆVOLA, lib. 2 Responsorum.

Cum maritus, qui æstimata prædia in dotem acceperat, manente matrimonio pactus est circumscribere mulieris gratia, *ut prædia inæstimata essent*, ut sine periculo suo ea deteriora faceret: quæsitum est, an secundum priores dotales tabulas prædia æstimata remanerent, et periculum eorum ad maritum pertineret? Respondi, non idcirco id pactum, de quo quaereretur, impediri, quod³⁵ in matrimonio factum esset, si deteriora loco dos non esset: nihilominus, eo pacto admissio, si deteriora prædia faceret, eo etiam nomine dotis eum actione teneri. — § 1. Titius mulieris nomine dotem dedit, et stipulatus est *in casum mortis, et divortii*: divortio secuto, non repetita dote, Titius decessit: mulier, ex voluntate heredis ejus, redintegravit matrimonium: quæsitum est, an ex stipulato dotem petere possit? Respondi, heredem Titii, si consensisset³⁴ ut ea quantitas, quam ex stipulato consequi potuerat, dotis reconciliato matrimonio fieret, posse pacti exceptione summovi. — § 2. Mulier de dote, quam dedit, pacta est, *ut, si in matrimonio decessisset, fratri ejus redderetur*: isque in eum casum stipulatus est: mulier decedens quasdam res dotales marito legavit, et aliis: quasdam ex servis dotalibus manumisit: quæsitum est, an maritus [earum] rerum nomine, quas legavit mulier, et servorum, quos manumisit, fratri tenetur? Respondi, nihil proponi, cur non teneretur: cum etiam heredes defunctæ tam legatariis, quam libertatibus obnoxii sint.

30. TRYPHONINUS, lib. 10 Disputationum.

Bæbius Marcellus Bæbio Maryllo, dotis filie suæ nomine, centena promiserat: et convenerat inter eos, *ne ea dos constante matrimonio peteretur*: vel, *si post mortem patris in matrimonio sine liberis filia decessisset, ut dimidia dos apud Maryllum remaneret, dimidia fratri mulieris restitueretur*: eaque etiam in stipulationem deducta erant: mortuo Marcello, filio et filia superstitibus, dote universa filie prælegata, Maryllus nata filia diventerat: et mulier decesserat, fratre suo et filia ex paribus æquis heredibus relictis: apud Petronium magnum prætorum Maryllus ab herede filio Marcelli ex dotis promissione universam dotem petebat, illa conjectura, quasi inter dos placuisset, *nullo filiorum exstante mortua muliere, partem dotis remanere apud maritum*: magis convenisset utique, totam ejus esse dotem, si filium filiamve habuisset. Ex diverso respondebatur, pacti quidem vulgaris exceptionem [etiam] heredi proficere: sed in specie, quæ proponitur, non quasi heres mulieris ex persona defunctæ: se exceptione pacti tuebatur; sed ipse [erat] ille, qui etiam viva muliere, si ab eo dos peteretur, potuisset [ea] exceptione Maryllum, quia divortium factum erat, summovere: eandemque defensionem etiam post mortem sororis suæ retinebat. Itaque placuit, eum ab ea petitione absolvi, nulla ex hac sententiâ facta derogatione fideicommissi petitioni, quam jure hereditario per filiam heres uxoris Maryllus in parte dimidia habebat.

31. SÆVOLA, lib. 3 Quæstionum.

Si inter virum et uxorem conventi, *ut extremi anni matrimonii fructus nondum percepti mulieris lucro fiant*, hujusmodi pactum valet.

32. JAVOLENUS, lib. 6, ex posterioribus Labeonis.

Uxor viro fundum æstimatum centum in dotem dederat: deinde cum viro pactum conventum fecerat, *ut divortio facto, eodem pretio uxori viri fundum restitueret*: postea volente³³ uxore, vir eum fundum ducentorum vendiderat: et divortium erant factum: Labeo putat, viro potestatem fieri debere, utrum velit ducenta, vel fundum reddere: neque ei pactum conventum remitti oportere: idcirco puto hoc Labeonem respondisse, quoniam voluntate mulieris fundus venit: alioquin omnimodo fundus erat restituendus. — § 1. Si pater filie nomine certam pecuniam in dotem promiserat, et pactus est, *ne invitum eam solveret: nihil ab eo exigendum puto: quia id, quod pacto convento, ne invitum exigeretur, convenerit*, in dotis causam esse non videretur.

TIT. V.

DE FUNDI DOTALI.

1. PAULUS, lib. 56, ad Edictum.

Interdum lex Julia² de fundo dotali cessat, si ob id, quod maritus damni infecti non cavebat, missus sit vicinus in possessionem dotalis prædij, deinde jussus sit possidere: hic enim dominus vicinus fit: quia hæc alienatio non est voluntaria. — § 1. Sed et per universitatem³

infr. soluto matrim. — Tit. V. — 1. Lib. 5, C. 23. — 2. L. 3 L. 4, L. 16, infr. h. t., pr. Inst. quib. alien. licet vel uxor; L. un. § 2, pen. C. de rei ux. act. — 3. L. 62, infr. de acquir. rer. domini.

transit prædium, secundum quod possibile est, ad alterum: veluti ad heredem mariti: cum suo tamen jure, ut alienari non possit.

2. ULPIANUS, lib. 5, de Adulteriis.

Si maritus fuerit in servitute redactus, an dominus alienare hunc fundum non possit? Quod puto esse verum⁴. — § 1. Quare, et si ad fiscum pervenerit, nihilominus venditio fundi impeditur: quamvis fiscus⁵ semper idoneus successor sit, et solvendo.

3. PAULUS, lib. 56, ad Edictum.

Fundus dotali servo legatus, ad legem Juliam pertinet, quasi dotalis. — § 1. Totiens autem non potest alienari fundus, quotiens mulieri actio de dote competit, aut omnimodo competitura est.

4. GAIVS, lib. 11, ad Edictum provinciale.

Lex Julia, quæ de dotali prædio prospexit, *ne id marito liceat obligare⁶, aut alienare⁷*, plenius interpretanda est: ut etiam de sponso⁸ idem juris sit, quod de marito.

5. ULPIANUS, lib. 2, de omnibus Tribunalibus.

Julianus lib. 16 Digestorum scripsit, neque servitutes⁹ fundo debitas posse maritum amittere, neque ei alias imponere.

6. Idem, lib. 5, de Adulteriis.

Sed nec libertas servitutis urbano prædio dotali debite competit: ne per hoc deterior conditio prædij fiat.

7. JULIANUS, lib. 16 Digestorum.

Si maritus fundum Titii servitute dotali prædio adquisierit, servitus *confunditur*: [sed si eundem Titio reddiderit sine restauratione servitutis, hoc maritum imputabitur,] et hoc casu maritus litis æstimationem præstabit: quod si maritus solvendo non erit, utiles actiones adversus Titium mulieri ad restaurandam servitute dantur. — § 1. Sed cum uxor fundum, qui prædia viri servitute debebant, in dotem dat, fundus ad maritum pervenit amissa servitute: et ideo non potest videri per maritum jus fundi deterius factum: quid ergo [est?] Officio de dote judicantis continebitur, ut redintegrata servitute jubeat fundum mulieri vel heredi ejus reddi.

8. ALFENUS, lib. 3 Digestorum a Paulo epitomatorum.

Vir in fundo dotali, uxoris rogatu, olivetum succiderat: hoc ut novellum reponeret: postea vir mortuus erat, et uxori dotem relegaverat: ligna, quæ ex oliveto excisa¹⁰ essent, oportere mulieri reddi respondit.

9. AFRICANUS, lib. 8 Quæstionum.

Si marito debitori fundi id, quod debet, doti mulier promiserit, dotalem fundum effici. — § 1. Quod si ei promittat qui *fundum aut decem* debuit, in arbitrio esse mariti¹¹ quod in dote sit. — § 2. Quod si *Stichum* aut *fundum* debuit maritus, et quod debet, doti ei promissum sit: Stichum mortuum [undum in dotem esse. — § 3. His consequens esse [ait], ut si *Cornelianum* aut *Sempronianum fundum* debenti, id quod debet, doti promissum sit, utrum eorum dotalem esse malit, hunc dotis esse: plane utrum velit alienaturum; alterum alienari non posse: si tamen alienum rursus redimat, adhuc in ejus potestate est, an eum, quem retinuisset, alienari velit.

10. PAULUS, lib. 5 Quæstionum.

Erit ergo potestas legis ambulatoria: quia dotalis fuit obligatio. Numquid ergo, [etiam] illo nondum redempto, alterum quoque alienare possit, quia potest alterum redimere? an hoc non debet recipi, ut nullus in dote sit? Certe ex postfacto videbitur recte alienatus, illo postea redempto.

11. AFRICANUS, lib. 8 Quæstionum.

Quod si fundus in dotem æstimatus datus sit, ut electio¹² esset mulieris: negavit alienari fundum posse: quod si arbitrio mariti sit: contra esse.

12. PAPINIANUS, lib. 1, de Adulteriis.

Etiam [si] dirempto¹³ matrimonio, dotale prædium esse intellegitur. — § 1. Socreri voluntas in distrahendo dotali prædio nulla est.

13. ULPIANUS, lib. 5, de Adulteriis.

Dotale prædium accipere debemus, tam urbanum¹⁴, quam rusticum: ad omne enim ædificium lex Julia pertinet. — § 1. Prædij appellatione etiam pars continetur. Proinde sive totum prædium in dotem sit datum,

4. Arg. L. 12, in pr. infr. h. t. — 5. L. 1, § 18, infr. ut legator. — 6. L. un. § pen. C. de rei ux. act. — 7. L. 3, C. h. t. — 8. L. 5, in fin. C. de bonis, quæ liber. — 9. L. 6, L. 7, infr. h. t. — 10. L. 5, § 5, infr. de reb. eor. qui sub tutel. — 11. Adde L. 7, § 12, infr. soluto matrim. — 12. Immo vide L. 46, § 1, supr. de jure dot. — 13. L. 1, C. h. t. — 14. L. 2, in pr. supr. eod. — 14. L. 198, infr. de verb. sign. — 15. L. 15, § 1, supr. qui satisfact. cogantur. — 16. Immo

sive pars¹⁵ prædij, alienari non poterit: et hoc jure utimur. — § 2. *Dotale prædium* sic accipimus, cum dominum marito quæsitum est: ut tunc demum alienatio prohibeatur. — § 3. Heredi quoque mulieris idem auxilium præstabitur¹⁶, quod mulieri præstatur. — § 4. Si, uxore herede instituta, fundus dotalis fuerit legatus, si quidem deductis legatis mulier quantitatem dotis in hereditatem habitura est, valet legatum: si minus, an non valeat quaeritur? Sævola, et si non totus, sed [vel] aliqua pars ex eo vindicari possit, si modo aliqua pars ad dotem supplendam desit, id dumtaxat ex eo remanere apud mulierem ait, quod quantitati dotis deest.

14. PAULUS, lib. 3, de Adulteriis.

Si nuptura Titio, voluntate ejus fundum dotis nomine Mævio tradit, dos ejus conditionis erit, cujus esset, si ipsi Titio fundum tradidisset. — § 1. Si mulieris nomine quis fundum in dotem dederit, dotalis fundus erit: propter uxorem enim videtur is fundus ad maritum pervenisse. — § 2. Si fundum alienum mulieri debeat maritus, eumque mulier ei dotis nomine promiserit, in pendenti erit: et tunc fiet dotalis¹⁷, cum ad eum pervenerit. — § 3. Si fundum legatum sibi dotis causa mulier repudiaverit, vel etiam substituto viro omiserit hereditatem, vel legatum: erit fundus dotalis.

15. PAPINIANUS, lib. 3 Responsorum.

Dotale prædium, cujus vir possessionem retinuit, post literas ad uxorem emissas, quibus *dotis non fore prædium declaravit*, in matrimonio defuncta muliere, virum retinere placuit: quia mulier actionem ex pacto non habuit.

16. TRYPHONINUS, lib. 11 Disputationum.

Si fundum, quem Titius possidebat bona fide, longi temporis possessione poterat sibi quaerere, mulier ut suum marito dedit in dotem, eumque petere neglexerit vir, cum id facere posset, rem periculi sui fecit: nam licet lex Julia, quæ vetat fundum dotalem alienari, pertineat etiam ad hujusmodi acquisitionem, non tamen interpellat eam possessionem, quæ per longum tempus sit, si, antequam constitueretur dotalis fundus, jam coeperat. Plane, si paucissimi¹⁸ dies ad perficiendam longi temporis possessionem superfuissent, nihil erit quod imputabitur marito.

17. MARCIANUS, lib. 7 Digestorum.

Fundum dotalem maritus vendidit, et tradidit: si in matrimonio mulier decesserit, et dos lucro mariti cessit, fundus emptori avelli non potest.

18. JAVOLENUS, lib. 6, ex posterioribus Labeonis.

Vir in fundo dotali lapidicinas¹⁹ marmoreas aperuerat: divortio facto quaeritur, marmor, quod cæsum neque exportatum esset, cujus esset; et impensam in lapidicinas factam mulier, an vir prestare deberet? Labeo marmor viri esse ait: cæterum, viro negat quidquam præstandum esse a muliere: quia nec necessaria ea impensa esset, et fundus deterior esset factus. Ego non tantum necessarias, sed etiam utiles²⁰ impensas præstandas a muliere existimo: nec puto fundum deteriorem esse, si tales sunt lapidicinae, in quibus lapis crescere possit. — § 1. Si per mulierem mora fieret, quo minus æstimationem partis fundi viro solveret, et fundum reciperet, cum hoc pactum erat: fructus interim perceptos ad virum pertinere ait Labeo: puto potius pro portione fructus virum habiturum, reliquos mulieri restitutum: quo jure utimur.

LIBER VICESIMUSQUARTUS

TIT. I.

DE DONATIONIBUS INTER VIRUM ET UXOREM.

1. ULPIANUS, lib. 52, ad Sabinum.

Moribus apud nos receptum est, *ne inter virum et uxorem donationes valerent*. Hoc autem receptum est, ne mutato amore invicem spoliarentur², donationibus non temperantes, sed profusa erga se facilitate.

vide L. un. C. de privileg. dot. — 17. L. 15, § 2, supr. h. t. — 18. Adde L. 50, § 1, infr. de usurp. et usucap. — 19. L. 7, § 15, infr. soluto matrim. — 20. L. 7, in fin. infr. de impens. inf. res dotal. fact.

TIT. I. — 1. Lib. 5, C. 16. — 2. L. 51, § 7, infr. h. t.; N. 74, c. 4, in fin. pr.

2. PAULUS, lib. 7, ad Sabinum.

Nec esset eis studium liberos potius educendi. Sextus Cæcilius et illam causam adiebat: quia sæpe futurum esset, ut discerentur matrimonium, si non donaret is, qui posset: atque ea ratione eventurum, ut venalicia essent matrimonium.

3. ULPIANUS, lib. 52, ad Sabinum

Hæc ratio et oratione imperatoris nostri Antonini [Augusti] electa est: nam ita ait, majores nostri inter virum et uxorem donationes prohibuerunt, amorem honestum solis animis æstimantes, famæ etiam conjunctorum consulentes, ne concordia pretio conciliari videretur: neve melior in pauperatam incidere, deterior ditor fieret. — § 1. Videmus inter quos sunt prohibita donationes: et quidem, si matrimonium moribus legibusque [nostris] constat, donatio non valebit. Sed si aliquid impedimentum interveniat, ne sit omnino matrimonium, donatio valebit: ergo si senatoris filia libertino contra senatusconsultum nupsit, vel provincialis mulier ei, qui ibi meret, contra mandata, valebit donatio, quia nuptiæ non sunt: sed fas non est, eas donationes ratas esse: ne melior sit conditio eorum qui deliquerunt. Divus tamen Severus in liberta Pontii Paulini senatoris contra statuit: quia non erat affectione uxoris habita, sed magis concubinae. — § 2. Qui in ejusdem potestate sunt, prohibentur sibi donare: ut puta, frater mariti, qui est in sociari potestate. — § 3. Verbum potestatis non solum ad liberos trahimus, verumetiam ad servos: nam magis est, ut hi quoque, qui aliquo jure subiecti sunt marito, donare non possint. — § 4. Secundum hæc, si mater filio, qui in patris potestate esset, donet, nullius momenti erit donatio: quia patri quaeritur: sed si in castra eunti filio dedit, videtur valere: quia filio quaeritur, et est castrensium peculii. Quare et si filius, vel privignus, vel quis alius potestati mariti subiectus, de castrensi suo peculio donavit, non erit irrita donatio. — § 5. Prohibetur igitur [et] uxori et nurui donare etiam is, qui est in sociari potestate, si modo maritus sit in patris potestate. — § 6. Ab uxoris, nurusve parte prohibetur est donari viro, vel genero. Sed et his, qui sunt in eorum potestate, si fuerit donatum, vel in quorum sunt potestate, non valebit donatio: si modo vir, et socer in ejusdem sunt potestate, vel vir in sociari: ceterum si in alia familia est maritus, neque socero, neque ei, qui est in ejus potestate, neque ei, in cuius est, donatione interdictum est. — § 7. Socru a nuru, vel contra, donari non est prohibitum: quia hic jus potestatis non vertitur. — § 8. Si servus meus, cujus usufructus alienus est, donet uxori meæ ex eo peculio, quod ad me non pertinebat: vel homo liber bona fide mihi serviens: an valeat donatio, quaeritur? Et in libera quidem persona utcumque admitti potest donatio: cetera enim personæ alienationem peculii, ut donent, non habent. — § 9. Non tantum autem per se maritus et uxor, ceteraque personæ dare non possunt. — § 10. Sciendum autem est: ita interdictum inter virum et uxorem donationem, ut ipso jure nihil valeat quod actum est. Proinde, si corpus sit quod donatur, nec traditio quicumque valet. Et si stipulanti promissum sit, vel accepto latum, nihil valet: ipso enim jure, quæ inter virum et uxorem donationis causa geruntur, nullius momenti sunt. — § 11. Si quis igitur nummos uxori dederit, non fieri ejus apparet: quia nihil corporis ejus fieri palam est. — § 12. Sed si debitorem suum ei solvere jusserit, hic quaeritur, an nummi fiant ejus, debitorque liberetur? Et Celsus lib. 43 Digestorum scribit, videndum esse, ne dici possit et debitorem liberatum, et nummos factos mariti, non uxoris: nam [et] si donatio jure civili non impediret, eum rei gestæ ordinem futurum, ut pecunia ad te a debitore tuo, deinde a te ad mulierem perveniret: nam celeritate conjungendarum inter se actionum, unam actionem occultari: ceterum debitorem creditori dare, creditorem uxori: nec novum aut mirum esse, quod per alium accipias, te accipere: nam et si is, qui creditoris tui se procuratorem esse simulaverit, a debitore tuo jubente te pecuniam acceperit, et furti actionem te habere constat, et ipsam pecuniam tuam esse. — § 13. Huic sententiæ consequens est, quod Julianus libro septimodecimo Digestorum scripsit, si donatum mihi jussero uxori meæ dare: ait enim Julianus, nullius esse momenti: perinde enim habendum, atque si ego acceptam, [et] rem meam factam, uxori meæ dedissem: quæ sententia vera est.

4. JULIANUS, lib. 17 Digestorum.

Idemque est, et si mortis causa traditorum mihi jusserim uxori tradere: nec referre, convaluerit donator, an mortuus sit: neque existi-

3. Abrogat. N. 78, c. 3. — 4. L. 58, supr. de ritu nupt. — 5. L. 63, supr. d. 1. — 6. § 5, infr. h. t. — 7. L. 215, infr. de verb. sign. — 8. L. 25, C. h. t. l. 12, C. de donat. ante nupt. — 9. Arg. l. 31, in pr. infr. de acquir. rer. domin. — 10. L. 25, infr. h. t. — 11. Adde L. 14, supr. ad exhib. — 12. L. 28, in pr.: L. 59, infr. h. t. — 13. Adde L. 52, § 11, infr. de fort. — 14. L. 4, l. 56, infr. h. t. — 15. Immo vide L. 31, § 7, infr. eod. — 16. Immo vide L. 29, in fin. infr. de libert. legat. — 17. L. § 2, supr. h. t. — 18. L. 58, § 1, infr. de solution. — 19. Adde L. 52, in

mandum est, si dixerimus valere donationem, non fieri me pauperiorem: quia sive convaluerit donator, conditione tenebor: sive mortuus fuerit, rem, quam habiturus eram in bonis meis, desinam propter donationem habere.

5. ULPIANUS, lib. 52, ad Sabinum.

Si sponsus sponsæ donaturus, tradiderit Titio, ut is sponsæ daret; deinde Titius tradiderit post nuptias secutas: siquidem eum interposuerit maritus, donationem non valere, quæ post contractas nuptias perficiatur: si vero mulier eum interposuerit, jamdudum perfectam donationem, hoc est, ante nuptias: atque ideo, quamvis contractis nuptiis Titius tradiderit, donationem valere. — § 1. Si maritus duos reos habeat, Titium, et mulierem, et mulieri accepto tulerit donationis causa, neuter liberatur: quia acceptilatio non valet: et hæc Julianus lib. 17 Digestorum scribit. Plano si [mihi] proponas, Titio accepto latum, ipse quidem liberabitur, mulier vero manebit obligata. — § 2. Generaliter tenendum est, quod inter ipsos, aut qui ad eos pertinent, aut per interpositas personas donationis causa agatur, non valere: quod si aliarum extrinsecus rerum personarumve causa commixta sit, si separari non potest, nec donationem impediri: si separari possit, cetera valere; id, quod donatum sit, non valere. — § 3. Si debitor viri pecuniam, jussu mariti, uxori promiserit, nihil agitur: — § 4. Si uxor viri creditori donationis causa promiserit et fidejussorem dederit, neque virum liberari, neque mulierem obligari, vel fidejussorem ejus, Julianus ait: perindeque haberi, ac si nihil promississet. — § 5. Circa venditionem quoque, Julianus [quidem] minoris factam venditionem nullius esse momenti ait: Neratius autem (cujus opinionem Pomponius non improbat) venditionem, donationis causa inter virum et uxorem factam, nullius esse momenti: si modo, cum animum maritus vendendi non haberet, idcirco venditionem commentus sit, ut donaret: enimvero, si cum animum vendendi haberet ex pretio ei remisit, venditionem quidem valere, remissionem [autem] hactenus non valere, quatenus facta est locupletior. Itaque si res quindecim venit quinque, nunc autem sit decem, quinque tantum prestanda sunt: quia in hoc locupletior videtur facta. — § 6. Si donationis causa vir vel uxor servitute non utatur, puto amitti servitute: verum post divortium condici posse. — § 7. Si uxor vel maritus exceptione quadam donationis causa summo veru voluerint, facta a iudice absolute valet quidem sententia, sed condicetur ei cui donatum est. — § 8. Concessa donatio est sepultura causa: nam sepultura causa locum marito ab uxore, vel contra, posse donari constat: et si quidem intulerit, facit locum religiosum. Hoc autem ex eo venit, quod de iuri solet, eam donationem impediri solere, quæ et donantem pauperiorem, et accipientem facit locupletior: porro hic non videtur fieri locupletior in ea re, quam religioni dicavit. Nec movit quemquam, quod emerit, nisi a marito accepisset: nam, etsi pauperior ea fieret nisi maritus dedisset, non tamen idcirco fit locupletior quod non expendit. — § 9. Hæc res et illud suadet, si uxori maritus sepultura causa donaverit, ita demum locum fieri intellegi mulieris, cum corpus humatur: ceterum, antequam fiet religiosus, donantis manet: proinde si distraxerit mulier, manet locus donatoris. — § 10. Secundum hæc, si uxori suæ monumentum purum maritus magis pretii donaverit, valet donatio: sic tamen, ut, cum sit religiosus, valeat. — § 11. Sed etsi ipsa fuerit illo illata, licet morte ejus finitum est matrimonium, favorabiliter tamen dicitur locum religiosum fieri. — § 12. Proinde et si maritus ad oblationem Dei uxori donavit, vel locum, in quo opus publicum, quod promiserat facere, vel [autem] ad eam publicam dedicaret: fiet locus sacer. Sed et si quid ei det, ut [donum] Deo detur, vel consecratur, dubium non est, quin debeat valere: quare, et si oleum pro ea in aede sacra posuerit, valet donatio. — § 13. Si maritus heres institutus repudiet hereditatem donationis causa, Julianus scripsit lib. 17 Digestorum, donationem valere: neque enim pauperior fit, qui non acquirit, sed qui de patrimonio suo deposuit. Repudiatio autem mariti mulieri prodest, si vel substituta sit mulier, vel etiam ab intestato heres futura. — § 14. Simili modo et si legatum repudiet, placet nobis, valere donationem, si mulier substituta sit in legato, vel etiam si proponas eam heredem institutam. — § 15. Si quis rogatus sit, præcepta certa quantitate, uxori suæ hereditatem restituere, et is sine deceptione restituerit, Celsus lib. 10 Digestorum scripsit, magis plenior officio fidei præstandæ functum maritum, quam donasset, videri: et rectam rationem huic sententiæ Celsus adjecit, quod plerique magis fidem

pr. infr. h. t. — 20. Immo vide L. 51, § 5, in fin. infr. eod. — 21. L. 7, § 6, infr. eod.: L. 58, in fin. supr. de contrah. empti. — 22. Immo vide L. 29, § 5, supr. mandati. — 23. L. 55, infr. h. t. — 24. Immo vide L. 47, in fin. infr. de solution. — 25. L. 2, § 3, supr. de religio. — 26. L. 6, in fin. supr. d. 1. — 27. L. 45, infr. ad SC. Trebelli; L. 1, l. 19, C. ad leg. Falcid. — 28. L. 6, § 1, supr. de condit. indeb.

exsolvunt in hunc casum, quam donant: nec de suo putant proficisci quod de alieno plenius restitunt, voluntatem defuncti secuti: nec immerito sæpe credimus aliquid defunctum voluisse, et tamen non rogasse: quæ sententia habet rationem magis in eo, qui non erat deducta quarta rogatus restituere, et tamen integram fidem prestitit omisso senatusconsulti com-modo: hic enim vere fidem exsolvit, voluntatem testatoris obsecutus. Hoc ita, si n n per errorem calculi fecit. Ceterum indebiti fideicommissi esse repetitionem, nulla dubitatio est. — § 16. Cum igitur nihil de bonis erogatur, recte dicitur valere donationem. Ubiqueque igitur non demitit de facultatibus suis qui donavit, [valet]: vel etiam si deminuat, locupletior tamen non fit qui accepit, donatio valet. — § 17. Marcellus lib. 7 Digestorum quaerit, si mulier acceptam a marito pecuniam in sportulas pro cognato suo ordini erogaverit, an donatio valeat? Et ait, valere: nec videri locupletiorum mulierem factam, quamvis mutam pecuniam esset acceptura, et pro adine erogatura. — § 18. In donationibus autem jure civili impeditis hactenus revocatur donum ab eo, [ab eave], cui donatum est, ut si quidem exstet res, vindicetur: si consumpta sit, condicatur hactenus, quatenus locupletior quis coram factus est.

6. GAIVS, lib. 11, ad Edictum provinciale.

Quia quod ex non concessa donatione retinetur, id aut sine causa, aut ex injusta causa retineri intellegitur: ex quibus causis conditio nasci solet.

7. ULPIANUS, lib. 51, ad Sabinum.

Quod autem spectetur tempus, an locupletiores sint facti: utrum tempus litis contestatae, an rei iudicate? Et verum est, litis contestatae tempus spectari oportere, idque imperator noster cum patre rescripsit. — § 1. Si maritus pecuniam uxori in unguenta dederit, eaque eam [pecuniam] creditori suo solverit, mox [ea] de sua pecunia unguenta emerit: non videri locupletiorum factam, Marcellus lib. 7 Digestorum scribit. Idemque, et si hanc eam eandem causam ei dederit, eaque lancem retinuerit, de sua autem pecunia unguenta emerit: vindicationem cessare: quia non est locupletior, quæ tantumdem in re mortua impendit. — § 2. Si vir et uxor quina invicem sibi donaverint, et maritus servaverit, uxor consumperit, recte placuit compensationem fieri donationum: et hoc divus Hadrianus constituit. — § 3. Idemque ait, [et] si vir uxori pecuniam donaverit, ipsaque ex ea prædium emerit: æstimari oportere, in quantum locupletior facta sit mulier. Proinde et si prædia hodie vilissima sunt, consequenter dicemus, litis contestatae tempore æstimationem eorum spectandam. Plane, si magni pretii prædia sunt, summa [tantum] numerata erit restituenda, non etiam usurae pretii. — § 4. Eleganter tractabitur, si mulier quindecim prædia emerit, et maritus non totum pretium numeraverit, sed duas partes pretii, hoc est decem, uxor de suo quinque; deinde hæc prædia valeant nunc decem: maritus quantum consequatur? Et magis est, ut consequi debeat duas partes decem: ut quod perit ex pretio, utrique perierit, et marito et uxori. — § 5. Si maritus æstimationem rerum, quas in dotem accepit, dicat se donationis causa auxisse: remedium monstravit imperator noster cum divo patre suo, rescripto, cujus verba hæc sunt: Cum donationis causa pretium auctum adfirmes, qui super ea re cogniturus erit, si pecunie modum recusabis, ipsa prædia restituere debere sumptuum deductis rationibus, arbitrabitur. In arbitrio igitur mariti erit, quid præstitum malit. Idem juris est, et si e contrario mulier de minore æstimatione quaeratur. Nec aliud in commodato æstimato [dato] observari solet, ut Pomponius lib. 4 variarum Lectionum scribit. — § 6. Si uxor a marito suo prædia, quæ ob dotem pignori acceperat, emerit, eque emptio donationis causa facta dicatur: nullius esse momenti: pignoris tamen obligationem durare, imperator noster cum patre suo rescripsit: cujus rescripti verba ideo retulit, ut apparet venditionem inter virum et uxorem bona fide gestam non retractari: Si tibi maritus pignora propter dotem et pecuniam creditam dæcit, non donationis causa, vendidit, quod bona fide gestum est, manebit ratum: at si titulus donationis quaesitus ostenditur, atque ideo venditionem irritam esse constabit, jure publico causam pignorum integram obtinebis. — § 7. Si uxor rem emat, et maritus pretium pro ea numeravit: interdum dicendum est, totum a muliere repetendum, quasi locupletior ex ea in solidum facta sit: ut puta si emit quidem rem mulier, et debebat pecuniam, maritus [autem] a venditore eam liberavit: quid enim interest, creditori solvat, an venditori? — § 8. Uxori quis donavit servum, ita ut eum intra annum

29. L. 25, l. 31, § 7, infr. h. t. — 30. L. 6, l. 55, § 1, l. 56, in pr.: L. 59, l. 55, in fin. infr. eod.: L. 1, C. de donat. que sub modo. — 31. L. 50, in fin. infr. h. t. — 32. L. 1, in fin. supr. de condit. sine caus. — 33. L. 28, § 1, gen. infr. h. t. — 34. Immo vide L. 32, § 9, infr. eod. — 35. L. 12, in pr. supr. de pure dot. — 36. L. 19, in fin.: L. 22, § 1, supr. d. 1. — 37. L. 6, § 5, supr.; L. 32, § 26, infr. h. t. — 38. L. 60, infr. eod. — 39. L. 2, l. 5, C. si mancip. ita

manumitteret: an, si mulier non obtemperet voluntati, constitutio divi Marci imponat ei libertatem, si vir vel vivit, vel etiam diem suum obierit? Et ait Papinianus, cum Sabini sit sententia recepta, (qui putat, tunc fieri servum ejus cui donatur, cum ceperit libertas imponi, ideoque nec si velit mulier, post exactum tempus possit manumittere,) recte dici, non esse constitutioni locum: nec voluntatem mariti posse constitutioni locum facere, cum proprium servum possit manumittere: quæ sententia mihi quoque probatur, quia venditor sive donator non sibi vult legem imponi, nec potest, sed ei qui accepit: dominio igitur penes se remanente, nequaquam effectum habebit constitutio. — § 9. Manumissionis causa donatio facta valet: licet non hoc agatur, ut statim ad libertatem, sed quandoque perducatur: proinde si, ut post certum tempus manumittat, uxori suæ tradidit, tunc demum ejus fiet, cum tempore impleto manumittere ceperit: quare antea manumittendo nihil agit: nam et illud sciendum est, si uxori quis suæ donaverit, ut intra annum manumittat, deinde non manumiserit [ea] intra annum, postea manumittendo nihil agit.

8. GAIVS, lib. 11, ad Edictum provinciale.

Si antequam servus manumittatur, morte aut divortio solutum fuerit matrimonium, resolvitur donatio: inesse enim conditio donationi videtur, ut manente matrimonio manumittatur.

9. ULPIANUS, lib. 52, ad Sabinum.

Si eum uxori donet maritus, qui ejus erat conditionis, ne unquam ad libertatem perducatur: dicendum est, omnino nihil agi hac donatione. — § 1. Si pecunia accepta mulier manumiserit, vel operas ei imposuerit: ait Julianus, operas quidem eam licito jure imposuram, et tenere obligationem: nec videri mulierem ex re viri locupletiorum fieri, cum eas libertas promittat: quod si pretium ob manumissionem acceperit mulier, et sic manumiserit, si quidem ex peculio suo dedit, nummos mariti manere: sin vero alius pro eo delit, hinc nummi mulieris: quæ sententia recte se habet. — § 2. Inter virum et uxorem mortis causa donationes receptæ sunt:

10. GAIVS, lib. 11, ad Edictum provinciale.

Quia in hoc tempus excurrit donationis eventus, quo vir et uxor esse desinunt.

11. ULPIANUS, lib. 52, ad Sabinum.

Sed interim non statim fiunt ejus, cui donatæ sunt, sed tunc demum, cum mors insecuta est: medio igitur tempore dominium remanet apud eum, qui donavit. — § 1. Sed quod dicitur, mortis causa donationem inter virum et uxorem valere, ita verum est, ut non solum ea donatio valeat, secundum Julianum, quæ hoc animo fit, ut tunc res fiat uxoris vel mariti cum mors insequetur, sed omnis mortis causa donatio. — § 2. Quando itaque non retro agatur donatio, emergunt vitia, ut Marcellus animadvertit in specie hujusmodi: maritus uxori mortis causa donatum voluit, interposuit mulier filiumfamilias, qui a marito acciperet, eique traderet; deinde, cum moritur maritus, paterfamilias invenitur: an valeat traditio? Et ait, consequens esse dici, traditionem valere: quia sui juris effectus est eo tempore, ad quod traditio religitur, id est, cum maritus moriebatur. — § 3. Idem ait, Placuisse scio Sabinianis, si filiafamilias uxori maritus tradet, donationem ejus cum omni suo emolumento fieri, si, vivo adhuc marito, sui juris fuerit effecta: quod et Julianus lib. 17 Digestorum probat. — § 4. Proinde et si uxor marito filiofamilias mortis causa tradat, et is sui juris effectus sit, sine dubio dicemus ipsius fieri. — § 5. Per contrarium quoque, si uxor donaverit mortis causa patrifamilias marito, et mortis ejus tempore filiusfamilias invenitur, patri erit nunc emolumentum quaesitum. — § 6. Consequenter Scævola apud Marcellum notat, si servum interposuit mulier, ut ei tradatur mortis causa, isque adhuc servus dederit mulieri, deinde mortis tempore liber invenitur: tantumdem esse dicendum. — § 7. Idem Marcellus tractat, si is, qui interpositus est, posteaquam dederit mulieri, decesserit vivo adhuc donatore, donationem evanescere: quia debeat aliquo momento interposito fieri, et sic ad mulierem transire: quod ita procedit, si ea, cui donabatur, eum interposuit, non is, qui donabat: porro si a marito interpositus est, et res ipsius statim facta est, et si ante mortem mariti tradiderit et decesserit, traditio ejus egit aliquid: ut tamen hæc traditio pendeat, donec mors sequatur. — § 8. Si uxor rem Titio dederit, ut is marito mortis causa traderet, eaque defuncta, invitis

fuerit alienat. — 40. L. 8, infr. h. t. — 41. Adde L. 40, in fin. infr. de fideicom. libert. — 42. L. 22, C. h. t.: L. 209, in pr. infr. de legat. 1. — 43. L. 1, infr. de divort. — 44. L. 10, l. 11, infr. h. t.: L. 43, infr. de mort. caus. donat. — 45. § 8, in fin. supr. h. t. — 46. L. 76, infr. de hered. instit. — 47. Adde § 6, infr. h. t. — 48. Adde § 4, infr. h. t.